

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTLARI
ILMIY-NAZARIY JURNALI

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
ТАШКЕНТСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

SCIENTIFIC BULLETIN
OF THE TASHKENT
STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

2020
11-son

*Jurnal Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan
2014-yil 30-iyulda №02-00175 raqam bilan ro'yxatga olingan.
tdpujournal@mail.ru*

TALABALARGA IQTISODIY TA'LIM BERISHNING HOZIRGI HOLATI

Jumanov X. T. – Toshkent davlat pedagogika universiteti dotsenti

Annotatsiya. Maqolada noiqtisodiy ta'lim yo'nalishi OTMlari talabalariga iqtisodiy fanlarni o'qitishning dolzarb masalalari, yoshlarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishning nazariy asoslari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: savodxonlik, tarbiya funksiyasi, didaktika, o'quv vositasi, pedagogik kuzatish, ijtimoiy muhit.

ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТОВ

Джуманов Х.Т. – доцент Ташкентского государственного педагогического университета

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные проблемы преподавания экономических дисциплин для студентов ВУЗов неэкономического направления образования и теоретические основы развития экономического мышления у молодёжи.

Ключевые слова: грамотность, функция воспитания, дидактика, учебные средства, педагогическое наблюдение, социальная среда.

CURRENT STATUS OF ECONOMIC EDUCATION OF STUDENTS

Jumanov H.T. – Associate Professor of Tashkent State Pedagogical University

Annotation. The article copries information about critical matters of teaching economic subjects to students of non-economic spheres and the theoretical basics of improving economic outlook.

Key words: Literacy, educating function, didactics, teaching objects, pedogogical observation, social environment.

O'zbekiston o'zining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining yangi bosqichiga qadam qo'ydi. Bu Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoyev tashabbusi bilan olib borilayotgan jamiyatimizning barcha sohalarida jahon tajribasini chuqur tanqidiy o'rgangan holda innovatsion g'oyalar va ilg'or xorijiy investitsiyalar asosida mamlakatimiz kelajagi, unda yashaydigan insonlar uchun munosib moddiy va ma'naviy shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan amaliy islohotlar bosqichidir. Bugungi taraqqiyotimizning muhim va dolzarb masalalaridan biri – ta'limning ko'p qirrali va keng qamrovli mazmun-mohiyatini takomillashtirish, uning samaradorligini oshirish orqali erkin fikrlovchi, ijodkor, milliy mustaqilligimiz g'oyalariga sodiq bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalash, uning iqtisodiy savodxonligini oshirish sanaladi.

Garchand talabalarda iqtisodiy bilimlarni rivojlantirish, iqtisodiy madaniyatni rivojlantirish, iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirish, tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish tushunchalari bir-birlari bilan uzviy bog'liq bo'lsa-da, lekin ular ma'no-mazmun jihatdan bir-birlaridan keskin farq qiladi. Ularning har biri muammo sifatida o'rganish uchun o'quv obyekti bo'la oladi.

N. E. Yatsenkoning e'tirof etishicha, iqtisodiy savodxonlik talabani umumiy savodxonligining tarkibiy qismi bo'lib, uning jamiyat xo'jalik faoliyatida ongli ravishda ishtirok etishiga imkon beruvchi shaxsiy sifatlari, shuningdek, iqtisodiy bilimi, ko'nikma va malakasi darajasini belgilaydi¹. Shuningdek, iqtisodiy savodxonlik yoki iqtisodiy ma'rifat tushunchasi S. Garayev, Y. Y. Nikonova, A. S. Nisimchuk² va boshqalarning ishlarida qarab o'tilgan.

Bundan tashqari, G. P. Basharina, E. S. Belyayeva, L. La, N. B. Melnikova³, M. Manoxov, Sh. A. Muzentov⁴ va boshqa ko'plab olimlarning ishlari fakultativ mashg'ulotlarda matematik hisob-kitoblarni qo'llash orqali talabalarning iqtisodiy savodxonligini oshirish masalalariga bag'ishlangan.

Iqtisodiy savodxonlikni oshirish deyilganda, talabalarga faqat chuqur va murakkab iqtisodiy bilimlar berishni emas, balki ularni axborot-kommunikatsion texnologiyalardan va zamonaviy ta'lim usullaridan foydalanib, zaruriy o'quv materiallari asosida o'qitish, mustaqil bilim olish va amaliy faoliyatga o'rgatish nazarda tutiladi. Chunki endilikda talabalarga minimum bilim berish va ularni turli xil amaliy faoliyatda qo'llash uchun maksimum imkoniyat yaratish tamoyiliga amal qilinmoqda. Ushbu hol, ham pedagogik, ham didaktik jihatdan dolzarb hisoblangan muammolarni yuzaga keltirdi. Bu esa pedagogika fanida erishilgan yutuqlarni yangicha sharoitda ijodiy qo'llashni taqozo etadi.

Talabalarning iqtisodiy savodxonligini oshirish muammosi keng qamrovli bo'lib, u o'ziga xos yechimlarini talab etadi.

Talabalarga iqtisodiy ta'lim-tarbiya berish muammosi ko'pgina pedagog-olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

Biz o'z pedagogik faoliyatimizda orttirgan tajriba va kuzatishlarimizga asoslanib, muammoni o'z nuqtayi nazarimizdan tadqiq etishga harakat qildik.

Ilmiy adabiyotlar va dissertatsiya ishlarini tahlil etish natijalari shuni ko'rsatdiki, birinchidan, bugungi kunda ta'lim mazmuniga, o'qitish uslubiyatiga, amaliy ta'limga talab mutlaqo o'zgargan, ikkinchidan, talabalarning iqtisodiy savodxonligini oshirish ko'p qirrali bo'lib, kadrlar tayyorlash milliy dasturi va yangi yaratilgan davlat ta'lim standartlari asosida pedagogik muammo sifatida o'rganilmagan, uchinchidan, uzluksiz ta'lim tizimidagi mustaqil ta'lim turi bo'lmish o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimi, xususan, noiqtisodiy yo'nalishdagi noiqtisodiy OTM talabalarining iqtisodiy savodxonligini oshirish masalasi tadqiq etilmagan.

Kasbga oid fanlarni o'qitishga bag'ishlangan ilmiy-metodik ishlarni o'rganish natijalari ko'rsatadiki, o'quv mashg'ulotlarini o'qitishning yangi usullaridan foydalanib, aniq amaliy ishlanmalarga tayangan holda tashkil etish lozim. Talabalar iqtisodiy savodxonligining shakllanish darajasi shundagina jadal kechadi. Bu esa ta'lim muassasalarida iqtisodiy yo'nalishdagi darsliklarning jiddiy ravishda qayta ishlab chiqilishini taqozo etadi. Kelgusida yaratiladigan o'quv qo'llanmalar, ayni paytda mavjud qo'llanmalardan tuzilishi va mazmuni, o'quv materiallarining takomillashganligi bilan farq qilishi kerak.

Yangicha iqtisodiy fikrlash tarbiya jarayonining tamoyillari, vosita va usullarini qayta ko'rib chiqishni, savodxonlikka odatdagi va zaruriy me'yor sifatida yondashishni talab etadi. Chunki ta'lim

---

¹ Н.Е.Яценко. Толковый словарь обществоведческих терминов. М.: -СПб., 1999. -345 б.

² А.С.Нисимчук. Экономическое образование школьников. Книга для учителя. М.: Просвещение, 1991. -160 б.

³ Н.Мельникова. Проблемы прикладной экономической ориентации курса алгебры средней школы. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук.-М.: 1980.-190 б.

⁴ Ш.А.Музентов. Экономические задания на уроке. Ж. Вечерняя средняя школа. -1980. -№6. 44-45 б.

muassasalaridagi tarbiya funksiyasi bilim berish, har tomonlama pivojlangan shaxsni shakllantirish kabi me'yoriy vazifalarni amalga oshirishni taqozo etadi.

Iqtisodiy savodxonlik nafaqat o'zlashtirilgan iqtisodiy bilimlar hajmi, balki ulardan amalda qanday foydalana olish uquvi bilan ham xarakterlanadi.

Biroq pedagogik o'quv natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim muassasalari talaba-yoshlarida iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirish borasida o'ziga xos qator muammolar mavjud.

Birinchiidan, ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida iqtisodiy ta'lim-tarbiya berish metodikasi, uning usul va shakllari, didaktik ishlanmalar bugungi zamon talablari darajasida ishlab chiqilmagan.

Ikkinchiidan, ko'pincha iqtisodiy savodxonlik talaba-yoshlarning iqtisodiy yo'nalishdagi fan (yoki kurs)larni o'zlashtirish natijalari va pedagogik kuzatishlar natijasi orqaligina baholanadi. Holbuki bo'lajak mutaxassislarda iqtisodiy savodxonlikning yuqori darajada shakllanishi juda uzoq vaqtni taqozo etadi.

Uchinchiidan, iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirish tizimi, garchand chuqur o'ylanib ishlab chiqilgan yoki aniq maqsadga qaratilgan bo'lsa-da, lekin u darhol o'z natijalarini bermasligi mumkin. Chunki uning natijalari obyektiv va subyektiv sabablarga bog'liq bo'ladi.

To'rtinchiidan, talaba-yoshlarning savodxonligi va shaxsining shakllanishi boshqa kishilar, oila, ijtimoiy muhit, qolaversa, butun jamiyatning ta'siri ostida kechadi.

Demak, yuqoridagilardan kelib chiqadiki, noiqtisodiy OTM talabalarida iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirish vazifalarini belgilashda hozirgi vaqtda iqtisodiy savodxonlikning turli ijtimoiy-madaniy vositalar va kuchlar ta'sirida shakllanishini e'tiborga olish zarur.

Bizningcha, ushbu vazifani amalga oshirish uchun pedagogika va boshqa o'quv fanlari, xususan, iqtisodiy yo'nalishdagi fanlardan tayyorlanadigan dastur, darslik va qo'llanmalarga iqtisodiy savodxonlikni rivojlantirish bilan bog'liq mavzular, o'quv materiallari va ularning nazariy tahlillari kiritilishi zarur.

Bugungi kundagi yangicha iqtisodiy fikrlash tarzi iqtisodiy ta'lim-tarbiyani tashkil etish jarayonini, uning tamoyillari, vosita va usullarini mutlaqo qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda.

Bizning nazarimizda iqtisodiy tarbiya iqtisodiy ta'limdan bir muncha orqada qolgandek tuyuladi. Shuning uchun ham iqtisodiy tarbiya iqtisodiy savodxonlikka bo'lgan yangicha munosabatni o'z ichiga olmog'i lozim. Chunki iqtisodiy ta'lim-tarbiyaga faqat bilim berish, har tomonlama barkamol shaxsni rivojlantirish vazifalarigina emas, balki yana bir qator ijtimoiy-madaniy funktsiyalar ham yuklanadi. Bu masalalar esa iqtisodiy madaniyatni rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir.

Albatta, noiqtisodiy OTM talabalarida iqtisodiy savodxonlikning shakllanishi juda ko'p omillarga, xususan, iqtisodiy ta'lim-tarbiyaga va, ayniqsa, quyidagi yo'nalishdagi amaliy faoliyatlar sifatiga bog'liq:

1. Talabalarning muomala-muloqot qila olish madaniyatini rivojlantirish orqali ularni madaniy-ijodiy faoliyat sohasida iqtisodiy savodxonlikka o'rgatish;

2. O'qituvchi va talabaning birgalikdagi iqtisodiy-madaniy faoliyati; iqtisodiy faoliyat bilan bog'liq mustaqil ishlarni tashkil etish, bashariyatning madaniy tajribasiga hissa qo'shish ehtiyojini qondirish;

3. Talabalarda keng iqtisodiy-madaniy tafakkurni rivojlantirish

Iqtisodiy tarbiya tizimida quyidagilar nazarda tutiladi:

– iqtisodiy va mehnat tarbiyasi birligini ta'minlash, nazariyani amaliyot bilan bog'lash;

– ishlab chiqarish ta’limini, talabalarning yozgi ta’tildagi ijtimoiy foydali mehnatini iqtisodiy bilim va topshiriqlar bilan boyitish;

– sinfdan tashqari ishlarda iqtisodiy ta’lim-tarbiyani rivojlantirish (ta’lim muassasasi moddiy boyliklarini asrab-avaylash haqida suhbatlar, xo’jalik yuritish, soliq, sarf-xarajatlar, moddiy boyliklarni tejash bilan bog’liq turli musobaqalar, tadbirlar tashkil qilish).

Xulosa qilib aytganda, ularning barchasi talabalar faolligini oshirib, iqtisodiy savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiladi.